

De architectuur van S.B. van Sante in perspectief gezet

Mijn naam is Ron Baltussen, ik ben ruim 20 jaar als architect werkzaam in de Zaanstreek, bij Hoopschuur architecten bna te Wormerveer.

Allereerst wil ik mijn excuses aanbieden dat ik bij deze opening geen plaatjes presenteer, als architect ben ik vooral ook visueel ingesteld. Maar het blijft beperkt tot een openingspraatje, het is immers de bedoeling dat jullie de expositie zelf uitgebreid gaan bekijken.

Toen Cees Kingma me vorig jaar november belde met de vraag of wij als bureau een bijdrage wilden leveren aan de tentoonstelling over het werk van S.B. van Sante was mijn eerste vraag natuurlijk: Wie is S.B. van Sante ? Tot dan kende ik alleen Gerard van Sante, via Parteon.

Foto: Luuk Plekker

Maar nadat Cees me een lijst met werken van Van Sante had gemaïld, kwam ik er achter dat ik eigenlijk onbewust al diverse werken van Van Sante kende.

Meelfabriek de Vrede, de Bonifatiuschool (waar voorheen natuurlijk de brandweer zetelde) , de woningbouw in de Rosmolenbuurt bijvoorbeeld. Geïnspireerd door het enthousiasme van Cees heb ik dan ook per kerende mail mijn medewerking toegezegd.

Daarna volgde eerst een periode waarin informatie werd gezocht. De familie van Sante speurde in het familie archief, Cees in het gemeentearchief, en ik zelf zocht op internet.

Al snel ontstond er een rode draad in het werk van Van Sante. Een hele lange rode draad overigens, want van Sante heeft een enorme productie op zijn naam gezet.

In het begin van zijn carrière ontwerpt Van Sante eenvoudige woningen voor particulieren. We hebben er een aantal kunnen achterhalen die nog steeds bestaan, aan de Oostzijde, de Zuiddijk en op andere plekken in Zaandam. Hier is nog geen sprake van bijzondere ontwerpen. Het zijn traditionele burgerhuizen, passend in de eind negentiende eeuwse 'aannemersarchitectuur'.

In het begin van de twintigste eeuw zie je dat de ornamentiek van de woningen langzaam wat expressiever wordt. Van Sante heeft in 1901/1902 gewerkt bij het dan bekende architectenbureau Kruisweg en van der Goot in Hengelo. Dit bureau staat vooral bekend om zijn villa architectuur. In het bijzonder in het Gooi hebben ze een aantal aansprekende particuliere woningen gerealiseerd. Vooral in de dan populair wordende 'chaletstijl'.

Expressieve topgevels, veel detail in gootklossen, dakgoten en gevelbeëindigingen, dakoverstekken dat zijn allemaal elementen die S.B. van Sante vanaf dat moment steeds vaker gebruikt in zijn ontwerpen.

Oostzijde 395 uit 1904

Met het Josephgesticht aan het Oostzijde te Zaandam realiseert S.B. van Sante zijn eerste 'grote' ontwerp. Het is een gebouw in de eclectische architectuurstijl van begin twintigste eeuw. Maar je ziet aan de rijk vormgegeven entree, aan de details, de geglazuurde bakstenen en het tegeltableau, dat hij aanhaakt bij het expressionisme van die periode. Het gebouw staat er ook nu nog in volle glorie, tegenwoordig in gebruik als medisch centrum.

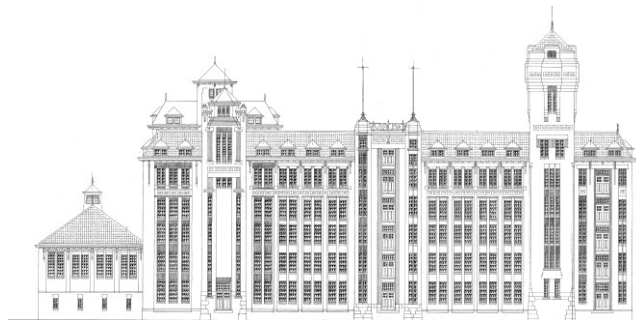
Voor de firma Kamphuys realiseert van Sante het pakhuis Nederland aan de Zaan. Dit pand zal later in een spectaculaire brand volledig verwoest worden.

Een heel bijzonder complex is het katholieke Lourdesklooster in West Beemster. Het expressieve klooster deel links en het veel meer rationele school deel

rechts zorgen voor een bijzonder vermenging van architectuurstijlen. De gestucte gevel en de alles bedekkende oranje pannenkop zorgen voor eenheid in het gehele complex. Samen met de tegelmozaïeken en de baksteendetails staat hier een rijk vormgegeven kloostercomplex.

In 1917 wordt de stoommeelfabriek 'de Vrede' gebouwd aan het Noordzeekanaal. Hier heeft van Sante opnieuw alle registers mogen opentrekken voor de firma Kamphuys.

Met zijn 'art deco' torens en de strakke verticale geleding in de kozijnstroken wordt hier een indrukwekkende kathedraal voor de industrie neergezet. Kerssens de Ruiter architecten is nu bezig met de restauratieplannen voor dat gebouw.

In de hierop volgende periode realiseert S.B. van Sante een flink aantal scholen door heel Noord Holland. De nieuwe schoolwet, die ook de katholieke zuil recht geeft op eigen onderwijs, levert S.B. veel werk op. In de expositie zijn een aantal mooie voorbeelden te zien. Maar ook de scholen in Grootebroek, Bovenkarspel en Hoorn spreken aan.

In al deze scholen is iets van Van Sante te herkennen. Een belangrijk element is de topgevel, vaak met een uitgesproken gootdetailering. Maar ook het gevelmetselwerk, tegelmozaïeken en andere elementen geven deze gebouwen een eigen signatuur. Bijzonder is de aandacht voor de speciaal ventilerende klaslokaal kozijnen. Door van Sante zelf ontwikkeld.

Via hand en span diensten voor de monnik-architect Dom Paul Bellot bij de uitvoering voor de Adelbertkapel in Bloemendaal, maakt van Sante een eigen ontwerp voor de kerk in Grootebroek. De vernieuwende invloed van Bellot is in deze kerk goed terug te vinden.

Wat ik jammer vind is dat ik geen directe link heb kunnen leggen tussen de (katholieke) architecten Jos en Eduard Cuypers. Vooral de praktijk van Eduard Cuijpers (de neef van..) waar, in het begin van de twintigste eeuw, aansprekende Amsterdamse School coryfeeën, als de Klerk, Kramer en van der Mey, het vak hebben geleerd is meer dan inspirerend te noemen. Ook Dom Paul Bellot heeft hier veel ervaring in de Nederlandse baksteen architectuur opgedaan.

Aan het handschrift van S.B. van Sante is wel af te lezen dat hij de ontwikkelingen in de architectuur op dat moment op de voet heeft gevolgd. De typische baksteen architectuur, het gebruik van gekleurde stenen, de toepassing van flamboyante tegelmozaïeken, maar ook de expressionistische vormgevingsprincipes van Bellot zijn in de ontwikkeling van de signatuur van Van Sante duidelijk af te lezen. In 'de Vrede' maar ook in de diverse scholen en kerken van Van Sante is dit goed zichtbaar.

Het werk van S.B. van Sante laat in het Zaanse en Noord-Hollandse perspectief dan ook heel goed de ontwikkeling van de twintigste eeuwse architectuur in Nederland zien. En dat maakt deze expositie de moeite waard.

Ron Baltussen,

Hoopschuur architecten bna te Wormerveer

(Opmerking: de beelden zijn later, in overleg met de spreker, door de webredactie aan de inleiding toegevoegd)